

**Erik Christensen: Nye Værdier i politik og samfund. Paradigmeskift og kulturbrydninger.
Hovedland 1990. s. 9-13.**

Forord

Alle bøger har en personlig produktionshistorie. I den videnskabelige akademiske verden er det imidlertid sjældent, at læserne bliver indviet i disse baggrundsforudsætninger. I nogle tilfælde kan de også være relativt uinteressante i forhold til resultatet, men i mange tilfælde er det centralt for forståelse af en bogs resultater og budskaber. Men de kan også være vildledende, fordi forfatteren ikke rigtig er i stand til at skrive noget om sin baggrund. Han kan ubevidst forsøge at idealisere visse elementer og skjule andre, hvilket kan føre læsere på vildspor, hvis de på den måde forsøger at opnå en større forståelse af bogen.

Jeg synes en samfundsvidenskabelig debatbog kræver en nærmere forklaring fra forfatteren. Hvorfor er den skrevet? Hvad er dens budskab? Hvorfor har netop du følt dig kaldet til at skrive om dette emne på denne måde? Hvad vil du meddele verden, som den ikke vidste i forvejen? I og for sig er det nogle elementære krav, som man burde stille til alle videnskabelige produkter.

Og faktisk ligger det også i den forskningsmæssige og undervisningsmæssige etik, som hersker på universiteterne, en fordring om at fremlægge forskningens baggrundsforudsætninger. I samfundsvidenskaberne er det en udbredt og alment accepteret norm, at videnskab er en værdibundet og interessebestemt aktivitet, hvilket bl.a. betyder, at videnskabsmændene har en forpligtelse til, så vidt det er muligt, at lægge deres værdipræmisser offentligt frem, således at andre forskere og almindelige læsere kan sammenholde dette grundlag med hans/hendes resultater, og derved se om vedkommende indenfor denne ramme er i stand til at lave objektiv forskning¹. For få forsøger at leve op til den norm.

Politisk værdifilosofi er et forsømt område i dansk samfundsvidenskab. I den videnskabelige verden eksisterer der, på trods af en principiel erkendelse af det uholdbare i at trække skarpe grænser mellem beskrivelse og vurdering af samfundsmæssige fænomener, i praksis et for skarpt skel mellem noget, der giver sig ud som objektiv forskning og nogle helt personlige, private meninger.

Nogle af de senere års forsøg på at fremlægge en politisk værdifilosofi kommer da også fra folk uden for universitetets cirkler. De mest debatterede eksempler er analysen i "Oprør fra midten" og senest forfatteren og filosofen Poul Bjerres (1926-1997) forsøg på at beskrive en utopisk humanisme.²

I ideen om det problemorienterede projektarbejde ligger også en fordring om, at når man belyser, behandler og analyserer et problem, skal man gøre sig sin synsvinkel klar og fremlægge det metodiske, teoretiske og værdimæssige grundlag for sin analyse³.

Det er i praksis meget svært, når man i begrænset omfang kender de teorier og metoder, man kan vælge mellem og slet ikke teoriernes værdi-filosofiske baggrund. Det bliver derfor i mange tilfælde til en noget overfladisk og rituel tilslutning til et værdigrundlag, som man ikke har tid til personligt at forholde sig til. Det bliver en ydre tilslutning ikke en indre personlig fordring om selverkendelse. Det tager tid, og den er blevet meget kostbar i uddannelsessystemet i dag.

Hvad der er lige så galt i denne sammenhæng er, at jeg aldrig selv har følt, at jeg egentlig har levet op til den forudsætning for forskning og undervisning, at skulle gøre rede for mit eget videnskabsteoretiske og værdimæssige grundlag.

For få lærere, der underviser i projektarbejdets grundlag, lever op til dets normer. Ofte forsøger man at forholde sig relativt overfladisk teoretisk til de forskellige teorier, der foreligger inden for et område, laver en teorigennemgang, og kritik, og forsøger i den forbindelse af give udtryk for, hvorledes man vil placere sig ind i en bestående teoritradition. "Mainstream forskningen", hvor man lægger sig i hælene på nogle anerkendte forskere inden for en bestemt skole, er det normale.

Jeg har selv været kritisk overfor dem, der kaldte sig værdirelativister, fordi de i praksis sjældent levede op til deres egen forskningsetik. Men jeg har i mange år heller ikke selv levet op til den, idet jeg kun i meget begrænset omfang i min tidligere forskning har underkastet mit eget teoretiske grundlag en mere dybtgående selvrefleksion.

Nu kan man heller ikke forlange, at man hele tiden skal grave i sit eget værdigrundlag og fremlægge, det ved alle lejligheder i forskningen. Det ville være såre unaturligt. I og for sig kan

man ikke selv bestemme, hvornår man er i stand til at tage disse grundlagsproblemer op. De skal melde sig på en naturlig måde. Og man bestemmer ikke selv tidspunktet. De kan pludselig melde sig, når man ikke kan løse nogle problemer inden for en etableret ramme (der opstår anomalier), der opstår nye problemer, der ikke hensigtsmæssigt lader sig forstå inden for et etableret forståelsesunivers, eller når man kommer i en forskningsmæssig og personlig krise, hvor man kommer i tvivl om en forståelsesramme.

Man kan derfor sige, at der ligger forskellige årsager bag, at jeg har kastet mig ud i et videnskabsteoretisk, idehistorisk og metodologisk afklarings-projekt, der både har videnskabelige, værdimæssige og personlige aspekter, som er svære at holde ude fra hinanden.

Min hidtidige forskning har været relativt empirisk, historisk-sociologisk orienteret, inden for en bred marxistisk forståelsesramme, hvor jeg ikke har gjort meget ud af at forholde mig til de mere fundamentale værdimæssige problemer i marxismen, men mere i at udvikle marxistisk inspirerede delteorier om organisationer, fagforeninger og politiske partier knyttet til historisk-empiriske studier⁴.

Et mål for mig har været at vise en marxistisk forståelsesrammes frugtbarhed som konkret analyseredskab i forhold til nogle væsentlige samfundsproblemer. Her stødte jeg imidlertid efterhånden ind i nogle problemer. Det blev mig klart, at marxismens interesse-, politik- og rationalitetsbegreb, således som jeg hidtil havde opfattet det, var for snævert. Jeg følte bl.a. ikke, at jeg kunne finde et egnet sprog til at få fat i en række dynamiske og potentielle ting i de sociale og politiske processer. Jeg kunne ikke fange og forstå fornyelser og nybruddene i mange sociale processer.

Samtidig opstod en række nye sociale bevægelser på grund af en række nye samfundsmæssige problemer. De stillede på det praktiske og teoretiske plan spørgsmålstejn ved en række grundforudsætninger i de etablerede samfundsteorier af både liberalistisk og marxistisk tilsnit. Lighedspunkterne mellem marxistisk og liberalistisk samfundsteoris rationalitetstænkning blev mig stadig mere bevidst. Det førte mig ud i nogle mere dybtgående idehistoriske studier af udviklingen og sammenhængen i det vestlige natur-, menneske- og køns-syn.

Denne proces, hvor jeg forsøgte at løse nogle afgrænsede teoretiske problemer ved at udvide mit forskningsfelt og interesseområde, fik imidlertid en anden karakter, end jeg havde tænkt. Den blev længerevarende, mere dybtgående og personlig, end jeg havde forestillet mig.

Hvis jeg ville være radikal, måtte jeg klart og mere personligt afklare min holdning til den dominerende naturopfattelse, menneskesyn, videnskabsopfattelse, samt den religiøse tilværelsesforståelse, som ligger bag de grundlæggende ideer i den vestlige kultur.

Jeg kunne ikke umiddelbart, inden for den traditionelle samfundsvidenskab, finde nogle teorier og forståelsesrammer, som tilfredsstillende havde indarbejdet alle de nye spørgsmål, jeg var blevet interesseret i. Derfor bevægede jeg mig uden for samfundsvidenskaberne.

Til idehistorien, filosofien, litteraturen, teologien, kunsten, hvor man kan finde fragmenter og traditioner, der har behandlet nogle af disse problemer. Det betød også en bearbejdning og bevidst forholden sig til min egen tradition. Jeg fandt her ud af, at der i min egen specifikke kulturbaggrund lå meget større inspirationskilder og potentialer for fornyelser, end jeg umiddelbart havde troet. Det har ikke betydet, at jeg har forkastet min tidligere marxistiske metodeforståelse, kun at jeg er blevet meget mere klar over dens begrænsninger og fundamentale utilstrækkelighed, som en mere holistisk samfundsforståelsesform i fremtiden.

“Denne proces skete samtidig med opbruddet i orienteringen i videnskaberne – marxismens krise, postmodernismens fremvækst, “New Age” bølgen og talen om paradigmeskift i videnskaberne. Alt dette dannede den ydre baggrund og ramme for min personlige udviklingsproces. En række bøger var her med til at inspirere mig til at se nogle sammenhænge.

De problemer, jeg så specielt i sociologien og den politiske videnskab, var generelle for alle videnskaberne og var udtryk for nogle mere kulturelle paradigmeskift. En række af de internationale bestsellere om paradigmeskift var på en gang meget inspirerende og virkede på mange områder overfladiske⁵.

Man blandede ændringerne på flere planer sammen. Man postulerede i nogle tilfælde en større sammenhæng end der reelt eksisterede, og man tog ikke det modsætningsfyldte i situationen i

betragtning. Det gav mig stødet til at forsøge at give debatten om paradigmeskift et bedre filosofisk og samfundsvidenskabeligt grundlag og knytte den til danske traditioner og debat.

Jeg vil gerne takke en række personer for deres hjælp og interesse i denne personlige og videnskabelige afklaringsproces. Nogle af mine kolleger og nære venner har igennem årene kommenteret udkast til flere af bogens kapitler, hvilket har været udfordrende og stimulerende.

Afsnittene om politik, naturopfattelse og forståelsen af nye sociale bevægelser har specielt været diskuteret med "demokrati-gruppen" på Institut for økonomi, politik og forvaltning, AUC, og økonomiafsnittet med "økonomi-økologigruppen" på AUC.

Spørgsmålet om forholdet mellem politik, moral og religion har jeg i flere år diskuteret med mine nære venner Uffe og Kirsten Geertsen, Morten Kelstrup, Karin Dahl Jørgensen, Hans Everman og Vibeke Antonius og forståelsen af paradigmers betydning i samfundsvidenskaberne med Nils Mortensen. Og midt i denne proces har Vagn Zahle åbnet mine øjne for poesiers og skønlitteraturens store betydning for de problemer, jeg har arbejdet med, hvilket jeg imidlertid ikke rigtig har formået at give udtryk for i bogen.

Afgørende for at jeg har fastholdt og fuldført projektet har været interesse og opmuntring fra min kone, Sonja Refslund Skrumsager. Birthe Libergren fra Institut for økonomi, politik og forvaltning har stået for renskrivning af manuskriptet, og i en afsluttende fase har Steen Piper fra Hovedland givet mange værdifulde kommentarer i forbindelse med en redigering af manuskriptet. Endelig vil jeg takke Det samfundsvidenskabelige Forskningsråd for støtte til udgivelsen.

Endelig vil jeg takke Institut for økonomi, politik og forvaltning på AUC og Det samfundsvidenskabelige forskningsråd for støtte til udgivelsen.

Juli 1990

Erik Christensen

Noter

1. Andersen, 1988, Rasmussen, 1971
2. Petersen, 1977, Bjerre, 1988
3. Andersen, 1988, Adolphsen, 1985, Hultengren, 1981
4. Christensen, 1978 og 1981
5. Capra, 1980, Ferguson, 1982

Litteraturliste

Adolphsen, Jes (1985). Problemer i videnskab. En erkendelsesteoretisk begrundelse for problemorientering. Aalborg Universitetsforlag.

Andersen, Heine (red.) (1988). Videnskabsteori og metodelære for erhvervsøkonomer. Samfundslitteratur.

Bjerre, Poul (1988). Opbrud. Utopisk humanisme, København. Gyldendal.

Capra, Fritjof, (1980): Fysikkens tao, En undersøgelse af parallellerne mellem den moderne fysik og orientalsk mystik, Borgen.

Christensen, Erik (1978). Konflikter mellem faglærte og ufaglærte arbejdere. Aalborg Universitetsforlag.

Christensen, Erik (1981). Arbejderpartiernes faglige politik i 1970'erne. Aalborg Universitetsforlag.

Ferguson, Marilyn (1982). Mot en ny tidsålder. Personliga och sociala omvandlingar under 80-tallet. Askild & Kärnekull.

Hultengren, Eva W. (1981). Problemorientering, projektarbejde og rapportskrivning. Aalborg Universitetsforlag.

Petersen, K. Helveg, Meyer, Niels I. og Villy Sørensen (1977), Oprør fra midten, Gyldendal.

Rasmussen, Erik (1971). Komparativ politik 1. Gyldendal.